

Zimek, Rudolf

Památce doc. PhDr. Zdeňka Oliveria, DrSc.

Opera Slavica. 1998, vol. 8, iss. 4, pp. 45-48

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116406>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

vystoupení *О некоторых проблемах культурологии как учебной дисциплины* se pokusil vymezit místo předmětu dějiny kultury ve studijním plánu posluchačů-rusistů. Dějiny ruského myšlení jsou poznamenány silným sklonem k mysticismu. Příčinou toho také mj. bylo rozšíření zednářského hnutí v Rusku v 1. pol. 18. stol. za vlády Kateřiny II. Tyto otázky byly tématem referátu S. Koryčánkové (PdF MU Brno) *Роль масонства в развитии русской духовной и общественной мысли*. R. Grenarová (PdF MU Brno) se ve svém pojednání *Русская история и некоторые актуальные проблемы изучения и преподавания истории русского и советского общества сегодня* zamýšlela nad obsahem studijních disciplín dějiny Ruska a dějiny ruské kultury.

Celodenní seminář byl uzavřen dvěma referáty z oblasti *metodiky a didaktiky* ruského jazyka. S. Jelínek (PdF UK Praha) v příspěvku *Выбор а uspořádání učiva ve 3. díle učebního souboru «Родуза»* seznámil přítomné s obsahem této části učebnice ruštiny, která má být završením učebnicového komplexu. Při jeho sestavování byl uplatňován princip komunikativnosti, který na rozdíl od 70. let je v současné době chápán komplexněji: rozumí se jím rozvoj čtyř dovedností – čtení, psaní, poslechu, mluvení. O úloze učitele při vyučovacím procesu pohovořila ve svém vystoupení *К проблематике коммуникации преподавателя со студентами в классе* J. Krystýnková (PdF MU Brno).

Po každém předneseném referátu následovala diskuse. Celkový ráz pracovního semináře lze považovat za zdařilou akci, na níž účastníci prezentovali výsledky své odborné badatelské činnosti. Jednotlivá vystoupení se mohou stát přínosem pro další zkvalitňování výuky ruskému jazyku.

Aleš Brandner

Památce doc. PhDr. Zdeňka F. Oliveria, DrSc.

Rok 1997 prošel bez toho, že by se v některém našem nebo zahraničním časopise (pokud je nám známo¹) objevil nějaký jubilejní článek k nedožitým sedmdesátinám doc. PhDr. Zdeňka F. Oliveria, DrSc., jednoho z našich předních rusistů a obecných lingvistů. Chtěli bychom toto opomenutí odčinit adpoň dodatečně tím, že připomeneme tuto výraznou osobnost při 20. výročí jeho náhlé smrti. 20. září 1978 odešel nečekaně ze života v plném rozmachu svých tvůrčích sil, podlehnul po několikadenním pobytu v pražské nemocnici leukémii. Jeho jméno proto není zaregistrováno v biografickém slovníku *Kto jest' kto v sovremennoj rusistike* (Moskva – Helsinky 1994), jelikož tam

¹ Až v době korektury tohoto článku vyšel v Lidových novinách 18. 9. 1998 (na s. 11) článek Jiřího Marvana s nadpisem „Český jazykovědec“. Marvan byl Oliveriovým nástupcem v Melbourne.

byli zařazeni jen žijící rusisté-jazykovědci. Nicméně dílo Zd. F. Oliveria dosud žije v povědomí české i zahraniční rusistické obce, a proto se patří, abychom u těch, kdo ho osobně znali (buď jako jeho kolegové-vrstevníci nebo mladší spolupracovníci, nebo jako jeho studenti) vyvolali u příležitosti smutného jubilea vzpomínku na něho, a abychom informovali tu nejmladší generaci rusistů, která jej už nezažila, kdo byl tento vysokoškolský učitel a vědec.

Zdeněk Oliverius se narodil 5. ledna 1927 v Mlečicích (okr. Rokycany) v úřednické rodině. Když mu bylo šest let, přestěhovala se jeho rodina do Prahy, kde se mu dostalo jak základního, tak středního školního vzdělání. Po maturitě na vršovickém gymnáziu studoval v letech 1946–50 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy angličtinu a filozofii s psychologii. Po absolvování fakulty působil jako učitel nejprve na ZDŠ v Oseku u Duchcova a později na strojní průmyslovce v Ústí nad Labem. Potřeba kvalifikovaných ruštinářů v severočeském kraji ho vedla k dálkovému studiu ruštiny a češtiny na tehdejší Vysoké škole ruského jazyka a literatury v Praze v letech 1954–57. Od r. 1956 však již působil na katedře ruského jazyka Pedagogického institutu v Ústí n. L. a v r. 1961 přešel na Pedagogickou fakultu UK do Prahy, kde působil až do konce svého života. V r. 1966 získal hodnost CSc. a na jaře 1968 se habilitoval pro obor současný ruský jazyk. Od ledna 1969 do léta 1972 byl profesorem ruského jazyka a vedoucím katedry rusistiky na Monashově univerzitě v Melbourne v Austrálii. Za tohoto svého třiapůlletého působení přispěl velmi významně ke zvýšení vědecké a pedagogické úrovně australské rusistiky a tím zároveň velmi dobře reprezentoval naši českou rusistiku a jazykovědu vůbec. Na pokyn Mezinárodního komitétu slavistů pomohl prof. Oliverius ustavit Asociaci australských a novozélandských slavistů, jejímž prvním předsedou byl v r. 1970 zvolen. V té době redigoval též (od 3. svazku) sérii sborníků *Melbourne Slavonic Studies* (později přejmenovaných na *Australian and New Zealand Slavonic Studies*).

Po návratu z Austrálie do Prahy se Zd. F. Oliverius s elánem a iniciativností jemu vlastní pustil do pedagogické, vědecké a organizační práce na své domácí fakultě (ped. fak. UK), i mimo fakultu, v různých celostátních odborných orgánech. Až do konce života vedle toho vedl katedru českého jazyka a literatury na své fakultě a přitom pracoval dále badatelsky jako rusista. Připravil pro knižní vydání svou učebnici *Fonetika ruského jazyka* (SPN Praha 1974) a z materiálů rozpracovaných v Melbourne s využitím tamějších počítačů vydal monografii *Morfemy ruského jazyka. Častotnyj slovar'* (Univerzita Karlova 1976), jejíž obhajobou získal na jaře 1978 hodnost doktora filologických věd. Tím bylo zahájeno jeho profesorské řízení, které bylo již před závěrem, když v září 1978 zemřel, takže jmenování řádným profesorem UK se již nedočkal.

Od jeho úmrtí, které bylo bolestnou a nenahraditelnou ztrátou pro naši i světovou rusistiku², Oliveriusovo jméno nezaslouženě brzy jaksi bylo odsunuto do pozadí, i když

² Podrobněji o díle Zd. F. Oliveria viz v mém článku *Nekrolog na Doc.PhDr. Z. F. Oliveria*, Československá rusistika XXIV, 1979, s. 45–47.

z jeho odkazu se stále čerpalo a v některých směrech je využíván dodnes (zejména jeho knižní učebnice ruské fonetiky, schválená ministerstvem jako celostátní učebnice pro tuto disciplínu). Méně ohlasu (neprávem) měly Oliveriusovy práce z ruské morfémiky, kde byl průkopníkem sémanticky pojímaného morfému, morfu a alomorfu.

Větší vděčnosti a uznání než doma se dostalo Z. F. Oliveriovi v cizině vydáním sborníku *IN MEMORIAM Z. F. Oliverius, Specimina Philologiae Slavicae, Supplementband 15* (Verlag Otto Sagner München 1985, 101 str.). V tomto sborníku vzdali hold profesoru Z. F. Oliveriovi jeho kolegové ze dvou melbournských univerzit (Dr. J. E. M. Clarke, Dr. P. V. Cubberley, Professor J. Marvan, Dr. R. Slonek, Professor R. Sussex a Dr. S. Vladiv), kteří napsali anglicky jeho životopis, sestavili výběrovou bibliografii, přeložili do angličtiny některé jeho stati a uveřejnili zde i své recenze jeho monografií: a) monografie o ruských morfémích, b) učebnice *Fonetika ruského jazyka* a c) dosud nepublikované 2. části této učebnice, 226 str., *Upražnenija po ruskoj fonetike*. Není mi známo, zda tato část učebnice („Cvičení“) vyšla v Praze někdy později po r. 1985, ale patrně ne, což je škoda.

Do zmíněného pamětního sborníku³ editoři vybrali především takové studie, které nějak souvisely s působením Prof. Oliveria v Austrálii v letech 1969–72, ale přesto dává tento sborník dosti úplný obraz o celkovém profilu, o těžších badatelského zájmu a metodách přístupu ke zkoumaným jazykovým faktům této výrazné osobnosti, i když ponechává poněkud stranou jeho předchozí činnost jako autora řady učebních materiálů pro školní a mimoškolní výuku ruštiny v Čechách.

Tvorbě didaktických textů věnoval Z. F. Oliverius mnoho úsilí zejména v období asi prvních 10–12 let svého působení, už jako středoškolský, později pak vysokoškolský učitel. Byl autorem, spoluautorem nebo redaktorem řady učebnic, přehledných gramatik, metodických a konverzačních příruček, slovníků pro mimoškolní potřebu, vysokoškolských skript. Připomeňme zde alespoň velmi užívanou *Stručnou mluvnici ruskou* (spolu s O. Leškou a M. Zatovkaňukem) z r. 1959, znovu vydanou v několika reedicích. Nevypočítáváme zde desítky jeho článků, statí, recenzí aj., publikovaných v Československu i v cizině. Od druhé poloviny 60. let pak se soustředil jeho badatelský vědecký zájem zhruba do tří stěžejních okruhů: 1. fonetika a fonologie, 2. funkční morfologie a především 3. morfémová analýza, která byla vyvrcholením jeho výzkumné práce. Kromě toho se však v některých studích věnoval i problematice syntaktické (např. syntaktické paradigmatické) a též otázkám hovorové ruštiny. Velmi příznačnou pro Oliveria je jeho zakotvenost v obecné jazykovědě. Všechny jeho práce týkající se jednotlivých rovin jazyka a jejich jednotech vycházely z pevného konceptuálního základu obecnělingvistického, z chápání komunikace v širokém významu. Vždy posuzoval jazykové jevy z hlediska souvztáhnosti formy a obsahu, z pozice jak mluvčího, tak posluchače. To se projevuje nejen v jeho fonetice, traktované ze všech aspektů, ale i v morfémové analýze, při níž odhaloval sémantická pravidla generování a interpretace

³ Blíže údaje o tomto sborníku viz v mé recenzi *In memoriam Z. F. Oliverius*, *Slavia* 1986, s. 424–5.

slov a slovních tvarů. Recenzenti oceňovali v jeho studiích přesnost a detailnost popisu spjatou s jasností a srozumitelností výkladu. Zd. Oliverius dovedl mistrně spojovat vysokou vědeckou úroveň se zřetelím didaktickým. Dovedl také dobře řídit týmovou práci, jak o tom svědčí mimo jiné skripta *Úvod do jazykovědy* (ped. fak. UK, SPN 1978), která redigoval a byl spoluautorem (spolu s P. Hauserem, J. Hrbáčkem, M. Markovou a O. Martincovou). Podobně to bylo s *Úvodem do morfologie ruštiny I* (SPN 1978), který redigoval a do něhož sám napsal 16 kapitol.

Zd. F. Oliverius vystupoval na mnoha zahraničních a domácích konferencích, kongresech a sjezdech – rusistických a slavistických, mj. ve Varšavě, San Franciscu, v Port Moresby (Papua).

Z tohoto letného nástinu snad je patrné, jak bohaté a mnohostranné byly vědecké a pedagogické zájmy Zd. Oliveria (nemluvě o jeho širokých zájmech kulturních). Je obdivuhodné, kolik toho stihl vykonat do své předčasné smrti ve věku 51 let. Bylo to jistě díky jeho pracovitosti, vytrvalosti, clevědomosti a talentu. Je velká škoda, že mu osud nedopřál v této plodné činnosti pokračovat. Přesto si stačil vystavět svým dílem pomník⁴, který nemůže být v dějinách české slavistiky přehlédnut a který nesmí upadnout v zapomnění. Z jeho odkazu bychom měli stále čerpat. Tím nejlépe uctíme jeho památku.

Rudolf Zimek

Pracovní zasedání u příležitosti 70. narozenin profesora Radoslava Večerky

Dne 17. dubna 1998 u příležitosti 70. narozenin našeho významného slavisty prof. PhDr. R. Večerky, DrSc., uspořádal Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně jednodenní pracovní zasedání, jehož se vedle brněnských slavistů zúčastnili i mimobrněnská odborníci.

Jednání zahájil vedoucí Ústavu slavistiky FF MU prof. PhDr. I. Pospíšil, DrSc. Prof. PhDr. S. Žaža, CSc., jako zástupce pracoviště, na němž jubilant působí, zhodnotil jeho odborný přínos v rozvoji české a světové paleoslovenistiky.

Následovalo 14 referátů, které se týkaly především problematiky těch oblastí, jimž věnoval jubilant ve své badatelské činnosti pozornost – etymologie, paleoslovenistiky a historického vývoje slovanských jazyků a literatur.

⁴ Jeho životní krédo vystihuje latinský nápis na náhrobku jeho hrobu v rodné vsi, který vybrala ze sešitku Zdeňkových výpisků moudrých výroků jeho žena Eva Oliveriusová (anglistka-literátka) a dala je tam vytesat:

Aedis aedificat dives sapiens monumentum
hospitium est illud corporic hic domus est
illuc paulisper remoramur at hic habitamus
illud discrimen tuta sed hic requies